

De Huiszwaluw in de Noordoostpolder

Jules Philippona

Nieuw land geeft kans de vestiging van vogels te onderzoeken. Over het voorkomen van de Huiszwaluw in de Noordoostpolder is voldoende bekend om een overzicht te geven van de kolonisatie en de aantallen.

Voor de jaren 1941-1957 zijn in 'Limosa' berichten gepubliceerd (Ten Kate cum suis 1941-1958). De berichten verschenen onder de naam 'Noordoostpolderbewoners'. Daaruit blijkt onder meer dat de Huiszwaluw vóór het ontstaan van de polder al broedde op Urk. De soort vestigde zich snel in het gebied. Het gemaal bij Lemmer had in 1941 eenentwintig nesten.

Vanaf 1944 werden nesten gevonden aan boerderijen. In 1946 waren minstens 22 boerderijen door Huiszwaluwen bewoond. Er bestonden onder andere kolonies van 27 en 33 nesten.

Vanaf 1946 begon de Huiszwaluw aan woonhuizen te broeden.

Na 1957 werd gedurende een kleine tien jaar in de polder niet geteld. In de jaren 1966 - 1968 werd hier en daar in de polder naar huiszwaluwen nesten gezocht. Een jaar later lukte een uitgebreide, hoewel niet volledige census. Er werden 2536 nesten aangetroffen, op Urk (daar was de telling volledig) bovendien 206 nesten.

In de volgende jaren werd de soort plaatselijk in de gaten gehouden. Enige grotere kolonies zijn toen verschillende keren gecontroleerd (Philippona 1986). De telling van 1969 viel in de periode dat er een landelijk onderzoek plaatsvond (Philippona 1974). Het totaal aantal broedparen was toen aanzienlijk hoger dan tegenwoordig. Voor de Huiszwaluw moet het een bloeiperiode zijn geweest.

In 1989, 1990 en 1991 werden in de polder plaatselijk tellingen gehouden. In de twee daarna volgende jaren werd het onderzoek grondiger aangepakt. De stand van de Huiszwaluw bleek vergeleken met 1969 sterk te zijn teruggelopen. Dat is te zien aan de cijfers voor enige volledig gecontroleerde wegen: Kadoelerweg: 83-15 nesten. Mammouthweg: 115-22 nesten. Zwartemeerweg: 169-23 nesten (cijfers respectievelijk voor 1969 en 1989).

Methode

Op fietsexcursies die een dag of een deel van een dag duurden, werd steeds een gebied met wisselend oppervlak gecontroleerd. Bij het langsrijden werd scherp op vliegende Huiszwaluwen gelet. Het is onwaarschijnlijk dat in 1992 en 1993 grotere kolonies aan het telonderzoek zijn ontsnapt. Wel zullen hier en daar één of enkele nesten over het hoofd zijn gezien.

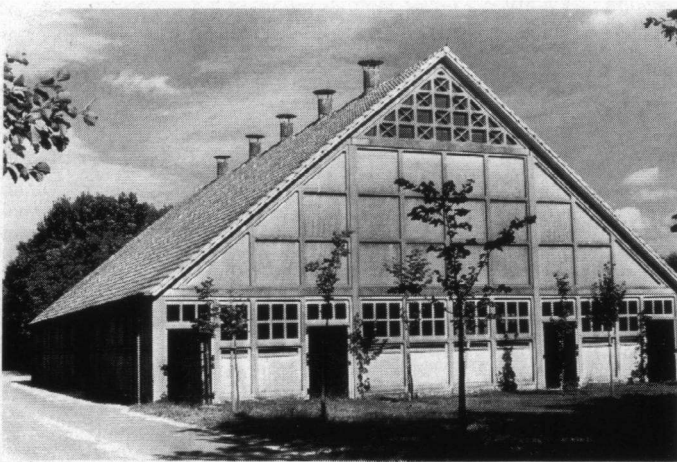
In navolging van het huidige landelijke onderzoek (Leys 1994) zijn sedert 1992 atlaskwartblokken (AKB's) als oppervlakte-eenheden gebruikt. Een AKB meet 2,5 bij 2,5 km, oppervlak 6,25 km².

Vergelijking 1992 en 1993

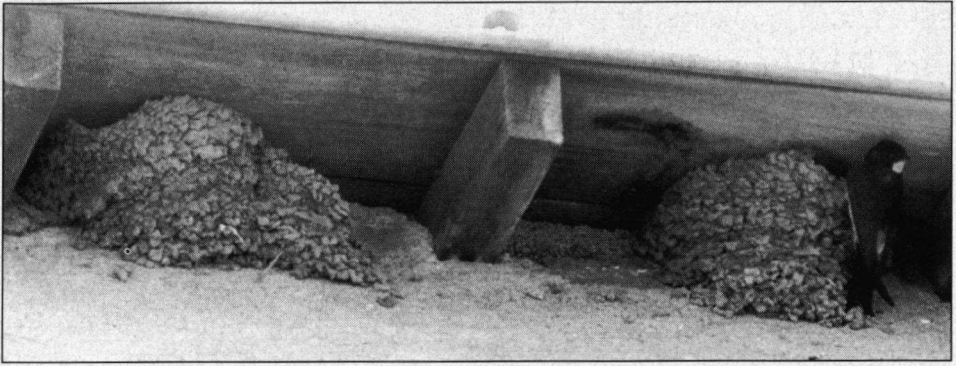
In het tweede jaar werden aanzienlijk meer nesten gevonden: 1111 tegen 1641 nesten. Hoewel de telling in 1993 vollediger was, was de groei reëel. Het gemiddelde aantal nesten per AKB (met nesten) steeg van 21 naar 26 nesten. Het gemiddelde aantal nesten per adres (opnieuw met nesten) nam toe van 5,7 tot 5,9 nesten. Verklaringen voor de toename, die niet landelijk was (Leys 1994) blijven onbekend.

Vergelijking 1969 en 1993

Atlasblokken waren in 1969 nog onbekend. In beide jaren is geprobeerd een aantal wegen zo volledig mogelijk te controleren. Totaal 48 wegen werden in beide jaren volledig gecontroleerd. Resultaten: 2519 tegen 1160 nesten. Een afname

Ook aan schuren van het schokbetontype zijn veel vestigingen van Huiszwaluwen.
Foto: Jaap Taapken.

Slechts bij uitzondering bleek dat bewoners nestbouw probeerden te verhinderen. Men staat meestal sympathiek tegenover de zwaluwen.
Foto: Jaap Taapken.

van 54%. Totaal 32 wegen die in 1969 niet werden bezocht, leverden in 1993 minstens 480 nesten op. In 1969 zal het aantal daar groter zijn geweest. Ik waag een gok en stel het aantal op 1000 nesten. Daarmee komt het totaal voor de polder al op 3500 paren. Omdat langs goed gecontroleerde wegen wel wat zal zijn gemist, lijkt een totaal voor 1969 tussen 3750 en 4000 nesten aanvaardbaar.

Het oppervlak van de Noordoostpolder benadert 500 km², zodat de huiszwaluw dichtheid per 100 ha toen 7,5 tot 8 nesten was. Die glorietijd is voorbij. In 1993 waren wij blij met 1641 gevonden nesten. Vanwege de controlefoutjes kan het totaal wel 1750 nesten zijn geweest. Dichtheid 3,5 paren per 100 ha.

Omgevingsfactoren

Voor de Huiszwaluw is de gelegenheid tot nestbouw aan veel boerderijen en schuren gunstig. Bij de grote cultuurboerderijen broedt de Huiszwaluw meestal aan de achterzijde. Een aantal van de grotere kolonies is daar te vinden. Ook aan de schuren van het schokbetontype zijn veel vestigingen, waaronder een aantal vrij grote. De kleine boerderijen van het Zeeuwse type zijn in een aantal gevallen geschikt voor nestbouw. Vrijwel steeds zijn de kolonies dan aan de achterzijde aanwezig.

Op veel erven of in de naaste omgeving is vaak voldoende bouw materiaal te vinden (klei). Slechts bij uitzondering bleek dat bewoners nestbouw probeerden te verhinderen. Men staat meestal sympathiek tegenover de zwaluwen. Gevallen van hulp in moeilijke omstandigheden zijn niet zeldzaam. Daartoe behoort het nathouden van een plek klei in de naaste omgeving. De Huiszwaluw is (zeker de laatste jaren) niet ge-

lijkmatic over de polder verspreid. Er bestaat een zekere voorkeur voor het noordwesten, het westen, het zuidwesten, zuiden en zuidoosten. Minder in trek zijn het noordoosten, het midden en het oosten. In het kader van een project van Vogelbescherming werden in Ens in 1991 en 1992 een zestigtal kunstnesten opgehangen. De keus viel op Ens omdat daar een kleine broedpopulatie bestaat. Tot nu toe werd het geen succes. Pas in 1993 werd een kunstnest bewoond.

Naschrift

De Huiszwaluw werd ook in 1994 geïnventariseerd. Door tijdgebrek werd de telling beperkt tot een aantal atlaskwartblokken. De keus viel op die atlaskwartblokken (AKB's) waar in voorgaande jaren de grootste aantallen nesten waren gevonden.

Een dertiental AKB's werd onvolledig gecontroleerd. In 21 AKB's was de controle volledig. Er werden daar 917 nesten gevonden, in 1993 1023 nesten. Achteruitgang 10,4%.

Onder die 21 AKB's liep het aantal terug tot twaalf. Soms was die teruggang sterk. Voorbeelden: 33-19, 29-15, 68-34, 72-36, 46-31, 48-25, 64-34. In slechts één AKB bleef het aantal gelijk. In acht AKB's steeg het aantal broedparen. Soms was de toename aanzienlijk: 56-69, 98-138, 22-33, 58-67.

De AKB's met de gedaalde aantallen waren vooral te vinden in het noordwesten en noordoosten van de polder, de vooruitgang werd vooral geboekt in het zuidwesten, zuiden en zuidoosten. Ik kreeg vanaf 1989 veel hulp bij het tellen van Ben Kuilder. Peter Krijnen assisteerde in 1994. Daarvoor mijn dank. Het is de bedoeling het onderzoek in de Noordoostpolder nog een aantal jaren voort te zetten.

■ Jules Philippona, Het Eiland 9, 7231 NV Warnsveld, 05750 - 24 286.

LITERATUUR:

- Jonkers D.A. & H.N. Leys (1991): Huiszwaluw nestentelling 1989-1990. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.
 Kate, C.G.B. ten (1941): Noordoostpolderbewoners (2de bericht). Limosa 14 (1-2): 77-78.
 Overeenkomstige verslagen in Limosa 15 (1942), Limosa 16 (1942 en 1943), Limosa 18 (1945), Limosa 20 (1947), Limosa 23 (1950), Limosa 25 (1952) en Limosa 31 (1958). Verschillende samenstellers.
 Leys, Herman N. (1994): Inventarisatie van de Huiszwaluw en de Oeverzwaluw in 1993. Sovon.
 Philippona, J. (1974): De Huiszwaluw - *Delichon urbica*. Aantallen en verspreiding in Nederland. De Levende Natuur 77: 34-43.
 Philippona, J. (1986): Over een kolonie van Huiszwaluwen bij de Voorstersluis. Het Vogeljaar 34 (4-5): 181-184.